„EU ÎS DE PĂRERE CĂ FIINȚAZĂ O SÂNGURĂ LIMBĂ!”: CONTROVERSE LINGVISTICE LA INSTITUTUL PEDAGOGIC DIN CHIȘINĂU

Liliana Rotaru

Cuvinte-cheie: RSS Moldovenească, învățământ superior, Institutul Pedagogic de Stat din Chișinău, catedra de limbă și literatură „moldovenească”, identitate lingvistică, controverse lingvistice.

Problema identității limbii pe care o vorbesc autohtonii din Republica Moldova este una cu rădăcini coloniale, făcând parte din arsenalul instrumentelor imperialismului rus-sovietic-rus. În perioada sovietică, aceasta a fost una de maximă acuitate, stârnind controverse, discuții și bătălii pe frontul ideologic și științific mai mult decât în oricare altă formațiune politico-administrativă a statului comunist. Există astăzi mai multe studii științifice și cercetări, dedicate problemei etnolingvistice în RSS Moldovenească, istoriei originii și evoluțiilor teoriei „moldoveniste” țariste și sovietice, încercărilor de implementare a „limbii moldovenești”[1], precum și tentativelor, uneori subtile, alteori puerile, de a crea opoziție opiniei oficiale sovietice despre proiectul de creare a „limbii moldovenești” și politicii etnolingvistice a comuniștilor în RSS Moldovenească (Bruhis 1982; Beșleaga 1994, 89-102; Negru 2000; Cimpoi 2010; Cojocaru 2014; Negură 2014; Caşu 2014; Bahnaru 2015; et al.).

În acest studiu ne propunem să analizăm doar un moment din această „bătălie” etnolingvistică, în care au fost angajați (sau s-au angajat) profesorii de la catedra de limbă și literatură moldovenească a Institutului Pedagogic de Stat „Ion Creangă” din Chișinău în anul Congresului al XX-lea al PCUS, al avântului și entuziasmului „destalinizării”. Este importantă analiza implicării și poziției personalului didactic și științific din această instituție de învățământ superior pedagogic din Moldova Sovietică, precum și a impactului opiniilor lor în luarea deciziilor oficiale ale autorităților instituției, din mai multe considerente.

În primul rând, pentru că personalul didactic angajat la catedra de limbă și literatură moldovenească a Institutului pedagogic, filologi de profesie, pe lângă activitatea de predare în sălile de curs a disciplinelor de specialitate, erau angajați în cercetări științifice și metodice, dar și în discuțiile lingvistice care se purtau în mediile academice din RSS Moldovenească. Implicațiile științifice și pozițiile pe care le luau profesorii Institutului (în cadrul dezbaterilor științifice sau în sala de curs), în condițiile dictaturi ideologice și politice ale „moldovenismului pseudoștiințific” promovat de I.D. Ceban și acoliții lui, pot explica evoluția anumitor aspecte ale perpetuării românismului în mediile intelectuale moldovenești (și nu doar) pe toată perioada sovietică, pe de o parte, dar și anumite „succese” ale politicii de educare politico-ideologică comunistă și „moldovenistă” în republica sovietică, de modelare identitară și germinare a lui *Homo Moldovanus Sovietic*[2], pe de alta.

Cine erau persoanele care constituiau colectivul științifico-didactic al acestei catedre în anii ’50-’60?

Trebuie să menționăm de la început că procesul de formare a catedrei de limbă și literatură moldovenească la Institutul Pedagogic din Chișinău a fost unul de durată și destul de dificil. Fiind parte structurală a Facultății de Limbi și Literaturi,

[1] În scopul evitării anacronismelor, în textul de mai jos se va utiliza sintagma „limba moldovenească”, termen cu care era numită limba română în RSS Moldovenească.

[2] Homo Moldovanus Sovietic este definit în două ipostaze de către istoricul Octavian Țîcu. Pe de o parte, el trebuia să fie un „simplu om sovietic”, care era „ca toți ceilalți”, deindividualizat, opus la tot ce este elitar și original, „transparent”, adică accesibil controlului din partea autorităților, modest în cerințe, imposibil la schimbări și ușor de manipulat. Pe de altă parte, acesta trebuia să fie un antiromân, sau cel puțin refractar la tot ce este românesc, convins de faptul că nu este român și că a apărut înaintea românului, puțin educat, vorbitor de „limbă moldovenească” rusificată, antieuropean și antioccidental, predispus spre îndoctrinare, deznaționalizare, rusificare și sovietizare, preferând limba rusă ca mijloc de comunicare, pătruns de un complex de inferioritate față de ruși sau vorbitorii de limbă rusă, complex compensat prin adularea și acceptarea formelor imperiale și culturale de sorginte sovietică, mândru de ideea apartenenței la marea „supraputere” sovietică (Țîcu 2018, 12-13).

catedra a fost restabilită în anul 1944, după revenirea instituţiei din evacuarea impusă de războiul sovieto-german. Stefania Gavrilovna Melniţcaia, absolventă a secţiei fără frecvenţă (cu frecvenţă redusă) a Institutului Pedagogic din Tiraspol în anul 1937, era şefa catedrei şi colegă cu Ana Grigorievna Iuraş, absolventa Facultăţii de Limbă Franceză a Universităţii din Iaşi[3]. Până în anul 1946, catedra a funcţionat în această componenţă (pentru comparaţie, catedrele de limbă şi literatură rusă în acelaşi an numărau 8 membri), autorităţile susţinând că „în evacuare, acestor discipline (limba şi literatura „moldovenească" – *n.n.*) li s-a acordat foarte puţină atenţie"[4], dar probabil deloc, or la Buguruslan, regiunea Orenburg, unde fusese evacuat Institutul Pedagogic, se coagulase un contingent de studenţi vorbitor de limbă rusă, însuşi Institutul funcţionând într-un mediu rus şi sovietic. Mai mult decât atât, în raportul de activitate al Institutului pentru anul de studii 1944-1945, catedra de limbă şi literatură „moldovenească" nu este nici măcar menţionată ca parte structurală a instituţiei de învăţământ[5]. Cele două lectoriţe de limba şi literatura „moldovenească" reuşeau să asigure predarea disciplinei, or aceasta din urmă se preda doar la anul I în volum de 30 de ore academice – studenţilor înscrişi la specialităţile reale şi 60 de ore celor înmatriculaţi la specialitatea Istorie (pentru comparaţie, limba rusă se studia 496 de ore academice, timp de doi ani (de ex. la geografie))[6]. Se impune de subliniat aici faptul că dintre cei 456 de studenţi care urmau studiile la Institutul Pedagogic în anul academic 1944-1945, doar 128 de studenţi cunoşteau limba „moldovenească", inclusiv cei 66 de studenţi „autohtoni-moldoveni". În ceea ce priveşte personalul didactic, situaţia era şi mai puţin „naţională": din totalul de 51 de cadre didactice şi ştiinţifice, angajate în acest an de învăţământ – doar şase persoane „cunoşteau limba moldovenească" în măsură să desfăşoare un proces didactic în limba română[7].

Pe parcursul primului deceniu postbelic, catedra de limbă şi literatură moldovenească a mai angajat personal didactico-ştiinţific, care, pe lângă misiunea imediată de a pregăti învăţători de „limbă şi literatură moldovenească" pentru şcoala generală din RSS Moldovenească, asigurau predarea unui curs de „limbă moldovenească" la unele facultăţi non-filologice. După crearea Universităţii de Stat din Chişinău (1946), câteva cadre didactice au fost transferate la catedrele de acolo, Institutul trebuind mai mulţi ani să-i angajeze prin cumul, pentru a reuşi să asigure procesul didactic în cadrul programului de limbă şi literatură „moldovenească", pe de o parte, şi să identifice printre propriii absolvenţi persoane care ar fi putut completa corpul ştiinţific şi didactic al catedrei. Conform statelor de funcţiune, în anul academic 1956-1957, catedra de limbă şi literatură avea angajate 11 persoane, inclusiv 3 doctori în ştiinţe filologice – I.D. Ceban, care deţinea şi funcţia de şef al catedrei, R.E. Cornfeld şi S.A. Pereva. Sub aspectul reprezentativităţii etnice, catedra era destul de tipică pentru societatea moldovenească postbelică, având în componenţa sa opt (72,7 la sută) persoane înscrise „moldoveni", un rus, un ucrainean şi un evreu, deşi această „reprezentativitate etnică" făcea discordanţă importantă cu situaţia instituţională generală, unde doar 44,4 la sută erau înscrişi „moldoveni", 37,8 la sută – ruşi, 6,7 la sută – ucraineni, 9,6 – evrei şi 1,5 la sută – reprezentanţi ai altor etnii conlocuitoare[8]. Considerăm necesar să menţionăm faptul că printre angajaţii catedrei de limbă şi literatură moldovenească a Institutului Pedagogic din Chişinău nu se regăsea nicio persoană care să-şi fi făcut studiile în universităţi non-sovietice şi, mai ales, din universităţile româneşti. Această stare de lucruri, explicabilă de altfel, face disonanţă mare cu realităţile din învăţământul superior moldovenesc în general, or lipsa de personal didactico-ştiinţific calificat a determinat regimul să admită angajarea absolvenţilor universităţilor „burgheze" şi, mai ales, a celor româneşti în şcolile superioare din RSS Moldovenească, chiar şi la alte catedre ale Institutului Pedagogic din Chişinău, pe toată perioada postbelică (Rotaru 2018, 452-467). În aşa mod, dintre cei 11 membri ai catedrei de limbă şi literatură „moldovenească", cinci persoane absolviseră Institutul Pedagogic din Tiraspol înainte de anul 1940, iar ceilalţi şase erau absolvenţi „proaspeţi" ai secţiei limbă şi literatură „moldovenească" a Institutului Pedagogic din Chişinău. Doar ucraineanul Avraam Petrovici Penzul, decanul facultăţii de Istorie şi Filologie, era originar din afara RSS Moldoveneşti, fiind născut în regiunea Kirovograd din RSS Ucraineană. Alţi patru membri ai catedrei se născuseră în stânga Nistrului şi şase – în Basarabia (*Tabelul 1*).

[3] În anul 1946, după fondarea Universităţii de Stat din Chişinău, A.Gr. Iuraş a fost transferată în calitate de şefă a catedrei de limba franceză a Universităţii. Vezi: ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 15, f. 69-70, 213-214; ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 6, f. 13.

[4] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 6, f. 8, 56.

[5] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 6, f. 8, 58.

[6] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 6, f. 8, 76, 92.

[7] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 6, f. 8, 69.

[8] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 258, ff. 1-9.

Tabelul 1.

Membrii catedrei de limbă şi literatură moldovenească în anul de învăţământ, 1 octombrie 1956*

Nume, prenume, patronimic	Anul naşterii	Locul naşterii	Naţion.	Partinitate	Studii, anul absolvirii	Experienţa		Funcţia	Data desemnării	Grad ştiinţific
						pedag.	în institut			
Ceban Ivan Dmitrievici	1910	st. Kulinoe, r-nul Cotovsc, reg. Odessa	mold.	membru PCUS, 1943	Institutul Pedagogic Tiraspol (1932)	11,5 ani	4 ani şi 7 luni	şef de catedră	februarie 1952	dr. în ştiinţe filologice
Melniţcaia Stefania Gavrilovna	1895	Stulco, Gura-Gumansk, Bucovina	mold.	fără	Institutul Pedagogic Tiraspol (1937)	21	12	lector superior	septembrie 1944	-
Grancovsciaia Anna Trofimovna	1913	Chişinău	rus.	fără	Institutul Pedagogic Chişinău (1945)	10	10	lector superior	septembrie 1945	-
Penzul Avraam Petrovici	1915	s. Martonoşa, r-nul Mirogorodsk, reg. Kirovograd	ucr.	membru PCUS, 1950	Institutul Pedagogic Tiraspol (1937)	12,3	8,5	lector superior, decan	martie 1948	-
Bâhov Boris Moiseevici	1916	Chişinău	mold.	fără	Institutul Pedagogic Chişinău (1948)	7	7	lector superior	septembrie 1949	-
Cornfield Rozalia Efimovna	1912	s. Coşniţa, r-nul Dubăsari	evr.	fără	Institutul Pedagogic Tiraspol	17	11,11	conf. interim.	septembrie 1944	dr. în ştiinţe filologice
Floca Tatiana Timofeevna	1918	Râbniţa	mold.	fără	Institutul Pedagogic Tiraspol (1939)	7,7	5	lector	august 1951	-
Pereva Sofia Vasilevna	1921	Baimaclia	mold.	membru PCUS, 1946	Institutul Pedagogic Chişinău (1948)	3	3	conf. interim.	septembrie 1953	dr. în şt. filologice
Radauţan Ludmila Nicolaevna	1926	Chişinău	mold.	fără	Institutul Pedagogic Chişinău (1950)	5	5	lector superior	august 1954	-
Grinco Grigorii Vasilievici	1919	s. Tabora, r-nul Briceni	mold.	fără	Institutul Pedagogic Chişinău (1951)	3,2	3,2	lector	septembrie 1951	-
Dodiţă Gheorghii Vasilevici	1931	s. Mihăileni, r-nul Râşcani	mold.	fără	Institutul Pedagogic Chişinău (1952)	-	-	lector	-	-

* ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 258, ff. 6-7

O parte a membrilor catedrei împărtăşeau starea de spirit care domina societatea ştiinţifică din RSS Moldovenească după publicarea renumitului articol al lui Iosif Stalin „Marxismul şi problemele lingvisticii" (1950) şi se implicau în mod efectiv în dezbaterile pe problemele lingvisticii moldoveneşti, iniţiate la începutul anilor '50, odată cu schimbarea paradigmei ştiinţei filologice sovietice prin „combaterea marrismului lingvistic"[9]. Discuţiile asupra originii şi caracterului limbii vorbite de locuitorii-autohtoni ai RSS Moldoveneşti au erupt în comunitatea academică după o perioadă a unui adevărat *lingvicid*[10] (1946-1951), promovat de I.D. Ceban, director al Institutului de Istorie, Limbă şi Literatură al Bazei Moldoveneşti de Cercetări Ştiinţifice a Academiei de Ştiinţe a URSS, şi apreciat în perioada sovietică drept „teoretician şi autor al „elaborării ştiinţifice a limbii moldoveneşti şi a istoriei sale pe baza graiului viu şi a împrumuturilor din limba rusă" (Codreanca 2016, 167). La începutul anilor '50, când se discutau cu ardoare problemele „lingvisticii moldoveneşti", cadrele didactice angajate la catedra de limbă şi literatură moldovenească a Institutului Pedagogice erau foarte tinere: doi dintre aceştia având puţin peste 20 de ani, iar majoritatea absolută aveau prefixul trei la cifra vârstei – o vârsta, considerăm, destul de „fragedă" pentru afirmare, mai ales în ştiinţele umaniste. Cu toate acestea, unii membri ai catedrei reuşiseră să susţină teze de doctor în filologie. Doar că la sesiunea comună a Institutului de Lingvistică a Academiei de Ştiinţe al URSS şi a Institutului de Istorie, Limbă şi Literatură al Filialei moldoveneşti a Academiei de Ştiinţe a URSS, organizată la Chişinău în perioada 3-7 decembrie 1951, pentru a „dezlega" cât mai grabnic „pe căi ştiinţifice" toate chestiunile lingvisticii moldoveneşti (Sarcinile 1951), au participat trei membri ai catedrei: lector superior S.G. Melniţcaia, doctor, conferenţiar R.E. Cornfeld şi doctor în ştiinţe filologice, lector G.V. Grinco[11] (Bahnaru 2015, 77-84).

Deşi toţi membrii catedrei de limbă şi literatură moldovenească a Institutului Pedagogic obţinuseră studii profesionale în şcoli superioare sovietice (*Tabelul 1*), cei trei participanţi la sesiunea ştiinţifică amintită au enunţat păreri diferite în luările de cuvânt şi dezbaterile la care au participat, reprezentând tocmai cele trei „poziţii distincte" identificate de filologul Vasile Bahnaru în studiul introductiv la culegerea de documente ale sesiunii din decembrie 1951 (Bahnaru 2015, 46-47). În aşa fel, Rozalia Cornfeld este inclusă, pe bună dreptate, de cercetătorul Vasile Bahnaru în gruparea „neaoşistă sau autohtonistă", reprezentată de I.D. Ceban, I.C. Varticean, A.N. Crăciun, N.A. Narţov, A.M. Lazarev şi alţii, care promovau „moldovenismul" în forma lui cea mai pseudoştiinţifică (Bahnaru 2015, 46). În alocuţiunea ţinută în ultima zi a sesiunii, Rozalia Cornfeld atacă cu ardoare pe unii „dintre tovarăşii care au luat cuvântul aici" pentru faptul că, recunoscând „caracterul romanic al limbii moldoveneşti, reduc la zero influenţele gramaticale care au pătruns în limba moldovenească din limba slavă", limitându-se „la două trei prefixe". În continuarea discursului, conferenţiarul Cornfeld demonstra cu pasiune revoluţionară şi cu argumente pseudoştiinţifice greşelile colegului său şi, totodată, existenţa unei limbi „moldoveneşti" distincte, care „se deosebeşte de limbile romanice prin nuanţa sa specifică slavă" (Bahnaru 2015, 296-297).

În cealaltă tabără, „cea românofilă, uşor camuflată", alături de Gh. Bogaci, V. Coroban, Em. Bucov, V. Comarniţchi, I. Kojevnikov, A. Evdoşenco, se regăsea Grigorii Grinco, lector la Institutul Pedagogic şi colaborator ştiinţific al Institutului şcolilor. Uşor oportunist, ca şi colegii lui, prin acceptarea sintagmei „limba moldovenească" pentru limba română, Grigore Grinco încerca subtil să demonstreze, prin critica acerbă a „greşelilor mari de limbă" din presa moldovenească, exploatând probe şi argumente ştiinţifice, incompetenţa ştiinţifică a grupării „neaoşiste", susţinând că aceştia din urmă „nu vreu să ştie de nimic altceva, decât de limba din satul lor" şi acuzând-i de „sărăcire" a limbii moldoveneşti, care „este foarte bogată în sinonime" (Bahnaru 2015, 321-327).

Deşi filologul Vasile Bahnaru nu s-a pronunţat cu privire la cel de-al treilea reprezentant al filologilor de la Institutul Pedagogic, care a participat la sesiune, aşa cum reiese din conţinutul scurt al discursului ţinut în penultima zi a şedinţelor, Stefania Melniţcaia (era unicul reprezentat al ca-

[9] Nikolay Yakovlevich Marr (1863-1934) – filolog şi etnograf, controversat om de ştiinţă sovietic, care susţinea că limba are un caracter de clasă. A elaborat, în 1924, teoria monogenetică a limbii (teoria iafetică), conform căreia toate limbile au evoluat dintr-un original format din patru elemente de bază (sal, ber, yon, rosh). Această teorie a constituit ideologia oficială a lingviştilor sovietici până în anul 1950, când Stalin a denunţat-o.

[10] Termenul a fost preluat din articolul Lidiei Codreanca (Codreanca 2016, 163-164).

[11] Vezi: Procesul-verbal şi stenogramele sesiunii comune a Institutului de Lingvistică al Academiei de Ştiinţe al URSS şi a Institutului de Istorie, Limbă şi Literatură al Filialei moldoveneşti al Academiei de Ştiinţe a URSS.

tedrei, delegată la sesiune, dar nu deţinea titlu ştiinţific) poate fi atribuită grupării reprezentate de Nicolae Corlăteanu, L.I. Pankratiev, V.C. Panfil, A.P. Lupan, T.S. Dobândă şi numite „conciliantă, care nu se pronunţa categoric nici pentru neaoşismul lui I. D. Ceban, nici pentru românofilia lui Gheorghe Bogaci" (Bahnaru 2015, 46). Stefania Melniţcaia a evitat să ia vreo poziţie în problema care se discuta la sesiune, adresându-se însă autorităţilor ştiinţifice cu solicitarea de a elabora cât mai grabnic „istoria limbii, dicţionarul etimologic, gramatica teoretică, lexicologia, dialectologia şi alte lucrări teoretice în ramura limbii moldoveneşti", or profesorii care predau şi studenţii care studiază aceste discipline la facultăţile filologice nu au surse pentru predare şi învăţare. De asemenea, Stefania Melniţcaia a reiterat penuria de specialişti în domeniul ştiinţelor filologice, adresând-se, totodată, institutului „de Lingvistică a Academiei de ştiinţi" să susţină Institutul Pedagogic în pregătirea cadrelor, pentru că „numai atunci om lichida toate neajunsurile, care le avem în republica noastră în ramura ştiinţii filologice" (Bahnaru 2015, 272-273).

Situaţia, descrisă în rândurile de mai sus, ne determină să deducem şi să susţinem că eterogenitatea de opinii şi poziţii care exista în mediile filologice academice şi universitare se reflecta şi în procesul de pregătire a viitorilor cercetători în ştiinţele filologiei, a învăţătorilor de limbă şi literatură moldovenească, precum şi în general, a tuturor cadrelor didactice. Cei din urmă erau influenţaţi, inclusiv prin cursul practic de limbă „moldovenească" – o disciplină cu caracter obligator în planul de învăţământ, dar, de fapt, fără vreo importanţă reală, din cauza numărului mic de ore, rezervate pentru studierea acestei discipline, în primul rând, dar mai ales din cauza atitudinii dispreţuitoare a non-vorbitorilor de limbă română faţă de limba populaţiei autohtone, în contextul şovinismului, ridicat la politică de stat, a „fratelui mai mare" şi a rusificării directe şi netăinuite. Studenţii erau transformaţi, astfel, în „cobaii" pentru experimentele politico-ideologice şi sociale ale regimului sovietic, cel din urmă fiind determinat să menţină anumite stări latente de conflict în societatea moldovenească, menite să-i asigure şi garanteze stabilitatea politică şi condiţiile de promovare a politicii sociale şi naţionale comuniste. Autorităţile sovietice nici măcar nu încercau să-şi disimuleze intenţiile în ceea ce priveşte exploatarea problemelor lingvistice, care măcinau societatea academică şi literară din RSS Moldovenească. Astfel, indignându-se că „studenţii de multe ori citesc cărţi româneşti şi nu găsesc nicio diferenţă dintre limba română şi limba moldovenească", autorităţile Institutului Pedagogic reproşau cadrelor didactice puţina preocupare pentru educaţia politico-ideologică a studenţilor, indicându-le că limba moldovenească „deja exista şi este mijlocul principal de educare politică a tineretului populaţiei băştinaşe a Moldovei"[12]. Eforturile lor în educaţia tinerilor în direcţia promovării moldovenismului se materializau uneori, aşa cum se întâmpla în cazul studenţilor care făceau cercetare în „cercurile ştiinţifice", obligatorii în epocă pe lângă toate catedrele, inclusiv şi „cercul" tinerilor filologi de pe lângă catedra de limbă şi literatură moldovenească a Institutului Pedagogic. La concursul unional al lucrărilor ştiinţifice studenţeşti, studentul V.P. Mândâcanu a ocupat locul III, fiind premiat cu o diplomă a Ministerului Învăţământului Superior al URSS pentru lucrarea „Cu privire la originea limbii moldoveneşti"[13].

Deşi sesiunea „crucială" din 1951 a decis, sub influenţa filologilor ruşi, asupra latinităţii „limbii moldoveneşti", asupra necesităţii studierii limbii române la facultăţile de limbă şi a valorificării moştenirii literare clasice (Negru 2000, 37-39), apoi sesiunea ştiinţifică a Institutului de Istorie, limbă şi literatură din cadrul Filialei Moldoveneşti a Academiei de Ştiinţe a Uniunii Sovietice din 17-19 octombrie 1955 a confirmat „în plan ştiinţific (şi psihologic) eşecul teoretic al ideii creării unei noi limbi romanice literare" (Negru 2000, 43), totuşi transferarea lui I.D. Ceban la Institutul Pedagogic din Chişinău (mai întâi, în calitate de director (1951-1956), şi din 1956 – în calitate de şef şi cadru didactic la catedra de limbă şi literatură moldovenească), numire asociată cu oportunismul unor membri de catedră şi tinereţea relativă şi influenţabilă a altora, a determinat perpetuarea acelei „diversităţii" de poziţii în problemele lingvisticii moldoveneşti. Iar studenţii, viitorii învăţători şi „ingineri ai sufletе-

[12] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 89, f. 142.

[13] ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 183, f. 46-50. În acelaşi concurs au fost premiaţi şi doi studenţi-filologi de la Universitatea de Stat din Moldova (USM). Este vorba despre studenta C.A. Borzacovscaia, pentru lucrarea „Descrierea idiomului satului Dobrogea, raionul Bălţi al RSS Moldoveneşti", şi viitorul lingvist Nicolae D. Raevschi, autorul lucrării „Contactele romanicilor răsăriteni cu slavii. Pe bază de date lingvistice", publicată la Chişinău în anul 1988,- pentru lucrarea „Despre istoria limbii moldoveneşti".

Tabelul 2

Evoluţia numerică a studenţilor din instituţiile de învăţământ pedagogic superior din RSS Moldovenească. 1944-1956*.

Instituţia	An de învăţământ/ nr. de studenţi		
	1944-1945	1950-1951	1955-1956
Institutul Pedagogic din Chişinău	457	822	3946 (zi şi fr)
Institutul Învăţătoresc (Pedagogic) din Tiraspol	206	299	1141
Institutul Învăţătoresc (Pedagogic) din Bălţi	-	327	923
Institutul învăţătoresc din Soroca	-	336	

*Tabelul a fost alcătuit în baza informaţiilor identificate în: ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 6, f. 37; d. 119, ff. 2-2 verso; d. 175, f. 23; Arhiva Naţională a Republicii Moldova (Filiala Tiraspol) ANRM (FT), F. 225, inv. 1, d. 3, f. 1; d. 86, f. 42; d. 244, f. 122; ANRM, F. 3143, inv. 1, d. 63, f. 1 verso; d. 147, ff. 3-3 verso; ANRM, F. 2848, inv. 2, d. 263, f. 2.

lor omeneşti”[14], aveau poziţia cea mai ingrată în această construcţie comunistă, absolvind Institutul Pedagogic şi mergând în şcoli şi mai debusolaţi şi derutaţi de poziţiile diferite ale profesorilor lor.

De fapt, Institutul Pedagogic din Chişinău era cea mai mare şi mai prestigioasă şcoală superioară, care pregătea personal didactic pentru învăţământul general din RSS Moldovenească (*Tabelul 2*) şi, aşa cum susţin documentele de arhivă, „toţi absolvenţii [Institutului – *n.n.*] erau repartizaţi la muncă în şcolile Moldovei”[15]. Absolvenţii acestei instituţii pedagogice, pregătiţi timp de patru ani pentru a preda în clasele a VIII-a – a X-a ale şcolii medii, spre deosebire de cei ai institutelor învăţătoreşti, care, de asemenea, se considerau specialişti cu studii superioare, deşi erau formaţi timp de doar doi ani şi pentru a preda în clasele a V-a – a VII-a ale şcolii de şapte ani, se bucurau de autoritate şi mare prestigiu în perioada vizată. Mai ales că doar 11,9 la sută (în anul de învăţământ 1953-1954, de exemplu) dintre cadrele didactice din învăţământul general din RSS Moldovenească aveau studii superioare complete[16]. Cea mai mare parte a învăţătorilor din şcolile Moldovei Sovietice fie aveau studii superioare incomplete (circa 24 la sută), fie erau absolvenţi ai şcolilor pedagogice (circa 24 la sută), iar 15 la sută dintre cadrele didactice nu aveau nici studii medii complete[17]. Astfel, numărul deficitar al absolvenţilor instituţiilor de învăţământ pedagogic superior[18] le conferea absolvenţilor Institutului Pedagogic o importanţă deosebită în localităţile în care erau angajaţi, le crea o alură de „oameni cu multă carte”, care, prin prestigiul studiilor pe care le deţineau, deveneau şi formatori de opinii şi atitudini, în special în mediul rural. Mai bine de 88 la sută din cele 2, 7 milioane de locuitori ai RSS Moldoveneşti locuiau, conform recensământului sovietic din 1959, în localităţi săteşti, Moldova Sovietică fiind republica cu cea mai mică proporţie a populaţiei urbane din URSS (Подъячих 1961, 78).

Studenţii – viitorii învăţători de limbă şi literatură „moldovenească” în şcolile din Moldova Sovietică – nu au avut parte, în anii ‘40-50’, de o formare profesională calificată. Pe lângă lipsa cu desăvârşire a cadrelor ştiinţifico-didactice şi „bătăliile” lingvistice, studenţii erau lipsiţi de surse didactice şi ştiinţifice în general şi, mai ales, de

[14] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 33, f. 36.
[15] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 56, f. 12.
[16] ANRM, F. 2848, inv. 2, d. 201, f. 7.
[17] ANRM, F. 2848, inv. 2, d. 201, f. 2, 4, 7.

[18] În anul de învăţământ 1953-1954, în RSS Moldovenească funcţionau 1887 de şcoli, inclusiv 663 de şcoli primare (416 moldoveneşti), 946 de şcoli de şapte ani (708 moldoveneşti) şi 278 de şcoli medii (182 moldoveneşti). În anul de învăţământ 1953-1954, în aceste şcoli învăţau 368 037 de elevi, inclusiv 183 745 de copii învăţau în clasele I – a IV-a ale şcolii primare, 150 966 de elevi învăţau în clasele a V-a – a VII-a ale şcolii de şapte clase şi 33 326 de elevi erau înscrişi în clasele a VIII-a – a X-a ale şcolii medii. Tot în acest an, procesul didactic era asigurat de 19 168 de învăţători, inclusiv 7 256 de învăţători de clasele primare, 9 697 de învăţători de clasele a V-a – a VII-a şi 2 215 învăţători de clasele a VIII-a – a X-a. Din totalul de 19 168 de învăţători, doar 2 263 de persoane deţineau diplome de studii superioare, ceilalţi având studii superioare incomplete (4588), studii pedagogice medii (4542 de persoane), studii medii (495 de persoane) şi studii medii incomplete (2819 de persoane). De asemenea, aproape jumătate (8 004 de persoane) aveau o experienţă de muncă de până la 5 ani şi doar 435 de cadre didactice aveau o experienţă mai mare de 25 de ani. Vezi: ANRM, F. 2848, inv. 2, d. 201, f. 2, 4, 7.

literatură în limba română. Din an în an, rapoartele privind activitatea Institutului Pedagogic reiterau faptul că „un mare neajuns în activitatea Institutului este lipsa manualelor şi suporturilor de curs în limba moldovenească. Lipsa literaturii în limba moldovenească se reflectă în reuşita academică a studenţilor de la anii I şi II, unde au fost înmatriculaţi foarte multe persoane care nu cunosc deloc limba rusă sau o cunosc foarte puţin [astfel, nu au acces la literatura didactică şi ştiinţifică în limba rusă – *n.n.*]. Problema editării manualelor şi suporturilor de curs în limba moldovenească rămâne una dintre principalele probleme care împiedică creşterea calităţii activităţii didactice a Institutului nostru"[19]. Iar manualele, suporturile de curs şi altă literatură didactică în „limba moldovenească" nu se produce – atât din lipsa autorilor calificaţi, cât şi, mai ales, din cauza incertitudinilor din ştiinţa filologică.

O altă problemă care afecta calitatea profesională a absolvenţilor Institutului Pedagogic era nerespectarea planului de învăţământ. Autorităţile Institutului raportau în anii '50 faptul că studenţii „din anul IV al facultăţii de limbă şi literatură (secţia rusă şi moldovenească) nu au ascultat gramatică comparată a limbilor rusă şi moldovenească, deoarece nu există încă o gramatică ştiinţifică a limbii moldoveneşti, nu există o programă la acest curs şi nici un specialist în domeniu". De asemenea, studenţilor „secţiei de limbă şi literatură moldovenească" nu li s-au predat nici „lecţii despre operele literare şi folclorul moldovenesc. În locul acestor cursuri s-au predat „Istoria pedagogiei" şi „Literatura sovietică". [...] De asemenea, s-a predat un număr dublu de ore pentru disciplina „Literatură rusă" la secţia de limbă şi literatură moldovenească din cauza că nu s-a predat literatura maternă"[20]. Drept consecinţă, studenţii se limitau la a face studii superioare din „conspectele lecţiilor", pe care le făceau în timpul orelor, fapt considerat drept „unul dintre cele mai grave şi importante neajunsuri"[21]. Astfel, lectorul rămânea aproape unica sursă de informaţie a studentului, iar notiţele de la curs – unica sursă de învăţare a ştiinţelor limbii „moldoveneşti". Înşişi profesorii, derutaţi de controversele ideologice şi politice care influenţau dezvoltarea lingvisticii moldoveneşti (o dezvoltare nefirească şi paradoxală, care nu se preta legilor ştiinţei filologice şi ştiinţelor, în general), nu înţelegeau cum ar trebui să procedeze. Profesoara Stefania Melniţcaia se indigna, în anul 1956: „Dacă eu le spun una studenţilor, Bâhov B.M. – alta, Dodiţă G.V. – alta, da studenţii pe cine din noi să asculte? [...] Aista-i haos. Eu nu înţăleg limba de faţă"[22].

Cu o frecvenţă de invidiat, rapoartele, notele informative şi alte documente, produse de autorităţile Institutului, consemnează că „o bună parte a studenţilor nu cunosc limba literară moldovenească"[23], iar studenţii „secţiei limba şi literatura moldovenească", care, deşi nu erau foarte mulţi ca număr (*Tabelul 3*), „sunt foarte slab pregătiţi", acest fapt fiind probat atât prin rezultatele reuşitei academice, cât, mai ales, în timpul realizării stagiilor de practică pedagogică. Este simptomatic, în acest sens, cazul înregistrat în raportul de activitate a Institutului pentru anul 1955-1956, a unui student Burca, care, fiind întrebat de elevii şcolii nr. 1 din Chişinău, unde-şi realiza stagiul pedagogic, de ce ard siguranţele, a declarat: „ ... în cvartirile voastre arde probca din cauza zamâcaniei...."[24]

Tabelul 3

Studenţii Facultăţii de Istorie şi Filologie în anul academic 1955-1956*.

Secţia	anul de studii	nr. de grupe	nr. de studenţi
Istorie **TOTAL**	I	1	29
	II	2	57
	III	3	86
	IV	2	54
		8	**226**
Limbă şi literatură moldovenească **TOTAL**	I	1	30
	II	2	57
	III	3	77
	IV	1	34
		7	**198**
Limba şi literatura rusă **TOTAL**	I	2	54
	II	3	96
	III	2	56
	IV	1	28
		8	**234**
Total		**23**	**658**

* ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 293, f. 2.

[19] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 56, f. 15.
[20] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 56, ff. 13-14.
[21] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 256, f. 26.
[22] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, ff. 27 verso-30 verso.
[23] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 238, f. 80.
[24] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 256, f. 43.

În condiţiile descrise mai sus, considerăm că studenţii Institutului, mai ales, cei ai Facultăţii de Istorie şi Filologie[25], erau un „sol afânat" pentru semănarea ideilor moldoveniste, pentru simplificarea limbii române şi reducerea la minimum a vocabularului, pentru poluarea limbii literare cu regionalisme, rusisme şi cuvinte create ad-hoc, inoculând astfel primitivismul lingvistic şi subcultura (Bojoga 2008, 165-166). Autorităţile de stat şi de partid au implicat deliberat instituţiile de învăţământ superior – profesorii şi, prin intermediul lor, studenţii – în controversele lingvistice şi alte dispute politico-ideologice, politizând astfel învăţământul superior, proces care se perpetuează şi în prezent. De fapt, starea de lucruri din instituţiile de învăţământ şi din ştiinţa şi pedagogia contemporană din RSS Moldovenească nu sunt decât repercusiuni ale proceselor începute în anii '40-'50 ai secolului trecut. Şi astăzi, ca şi atunci, avem medii universitare scindate în „moldovenişti" şi „românişti" şi discuţiile încă vor continua atâta timp cât educaţia sovietică a reuşit să-i formeze şi să-i convingă pe adepţii „moldovenismului" lingvistic şi istoric.

Astfel, evoluţia opiniilor şi concepţiilor profesorilor de la catedra de limbă şi literatură „moldovenească" a Institutului Pedagogic din Chişinău cu privire la problemele lingvistice din ştiinţa filologică moldovenească (citeşte: din politica naţională a statului sovietic), în calitatea lor de formatori ai învăţătorilor din şcolile din RSS Moldovenească, este edificatoare şi poate explica anumite aspecte ale crizei identitare din Republicii Moldova, anumite stări, atitudini şi poziţii ale cetăţenilor acestui stat cu privire la limbă şi naţionalitate.

Dispariţia fizică a lui Iosif Stalin şi discursul lui Nichita Hruşciov la Congresul al XX-lea a PCUS a reverberat în toată societatea sovietică şi a stimulat, în rândul intelectualităţii sovietice, o tendinţă de contestare a diferitor aspecte ale vieţii politice, sociale şi culturale ale regimului comunist. Destalinizarea „a produs o spărtură în mentalitatea traumată a societăţii" (Cojocaru 2014, 10) şi a creat impresia unei deschideri cu tentă liberală din partea autorităţilor. „Dezgheţul hrusciovist" a încurajat opinii şi atitudini critice şi contestatare şi în rândurile intelectualităţii din Moldova Sovietică, stimulând-o să înainteze o serie de revendicări care să faciliteze perpetuarea culturii şi a valorilor naţionale. Profitând de emergenţa noilor circumstanţe, elita intelectuală din RSS Moldovenească a organizat la Chişinău, în perioada 7-19 octombrie 1955, o sesiune ştiinţifică a Institutului de Istorie, limbă şi literatură din cadrul Filialei Moldoveneşti a Academiei de Ştiinţe a Uniunii Sovietice. Şi din nou, în „descâlcirea" problemei originii şi caracterului limbii vorbite de locuitorii RSS Moldoveneşti au participat câţiva filologi-romanişti de la Moscova, Leningrad, Kiev, printre care Ruben Budagov, Dmitry Mikhalchi, Raimund Piotrowski şi alţii. Sesiunea a declarat că nu există argumente suficiente pentru a susţine că limba „moldovenească" ar fi diferită de cea română, întrunirea savantă marcând în plan ştiinţific (şi psihologic) eşecul teoretic al ideii creării unei noi limbi romanice literare, chiar dacă în plan aplicativ rezultatele nu au fost atât de spectaculoase (Negru 2000, 43).

În anul următor, la Florenţa, s-a ţinut cel deal VIII-lea Congres de Studii Romanice, la care profesorul Universităţii din Padova, romanistul Carlo Tagliavini a afirmat că graiul moldovenesc este o varietate dialectală a limbii române şi că „pretinsa limbă moldovenească nu este, de fapt, decât româna literară scrisă cu un alfabet rusesc uşor modificat [...], cu unele concesii în favoarea unor forme dialectale moldoveneşti, cunoscute, de altfel, şi în interiorul graniţelor României" (*Apud*: Theodorescu 2003, 136-137). Asemenea imperative ştiinţifice îi determină pe doi savanţi filologi-sovietici, angajaţi şi anterior în „încăierările" dintre taberele „beligerante" ale dezbaterilor filologice din RSS Moldovenească – slavistul Samuil Borisovich Bernstein[26] şi romanistul Ruben

[25] În anii '40-'50, cea mai mare facultate a Institutului Pedagogic din Chişinău rămânea Facultatea de Istorie şi Filologie care avea, respectiv, şi cel mai mare număr de studenţi. De exemplu, în anul academic 1955-1956 din totalul de 1039 de studenţi care studiau la secţia zi, 658 de studenţi erau înscrişi la Facultatea de Istorie şi Filologie şi 381 la Facultatea de Fizică şi Matematică. La secţia fără frecvenţă (termenul care semnifica studiile la frecvenţă redusă în epocă) studiau în acelaşi an încă 2064 de studenţi, inclusiv 1536 la Facultatea de Istorie şi Filologie (610 de studenţi la secţia istorie, 429 de studenţi la secţia limba şi literatura rusă şi 497 de studenţi la secţia limba şi literatura moldovenească). Vezi: ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 293, f. 31.

[26] Samuil Borisovich Bernstein (1010-1997), lingvist şi slavist sovietic, balcanist, dialectolog, specialist în limba bulgară şi geografie lingvistică. Profesor al catedrei de filologie slavă la Universitatea din Moscova şi conducător (din 1947) al sectorului de slavistică a Institutului de Studii Slavice al Academiei de Ştiinţe a URSS.

Alexandrovici Budagov[27] – să propună spre publicare în revista sovietică „Вопросы языкознания" (*Topics in the study of language*) un articol ştiinţific cu titlul „Cu privire la unitatea de limbă româno-moldovenească"[28]. Articolul argumenta faptul că limba vorbită pe teritoriul RSS Moldoveneşti era parte integrantă a limbii române, invocând şi argumentele profesorului italian Carlo Tagliavini.

Dar redacţia principalei reviste ştiinţifice sovietice de studii lingvistice nu şi-a asumat responsabilitatea publicării articolului respectiv (aşa cum era normal să o facă) şi îl expediază către CC al PCUS şi o copie Comitetului Central al PCM, pentru a se consulta cu autorităţile de partid asupra oportunităţii publicării articolului ştiinţific, exprimându-şi, totodată, opinia că acesta ar trebui să fie mai întâi discutat în RSS Moldovenească (Ursu 2012, 131). Redacţia prestigioasei reviste ştiinţifice sovietice fusese, probabil, derutată de concluzia autorilor, care susţineau că „unitatea de limbă româno-moldovenească s-a cristalizat de foarte multă vreme, încă în perioada de formare a limbii romanice. La ora actuală, această teză este recunoscută de toţi specialiştii care tratează problema în cauză" (Будагов, Бернштейн 1988, 132-136).

Fiind o catedră de specialitate, iar membrii catedrei de limbă şi literatură moldovenească a Institutului Pedagogic din Chişinău implicaţi în „descâlcirea" problemei originii şi caracterului limbii vorbite de locuitorii RSS Moldoveneşti, precum şi a altor probleme ale filologiei moldoveneşti, autorităţile i-au solicitat opinia cu privire la caracterul articolului ştiinţific al celor doi filologi ruşi (deşi încă nu am descoperit în dosarele de arhivă vreun document din partea oarecarei autorităţi de stat sau de partid, care să fi solicitat direct opinia catedrei asupra articolului lui S. Bernştein şi R. Budagov).

Prima examinare şi primul schimb de opinii pe marginea maniscrisului „Cu privire la unitatea de limbă româno-moldovenească" s-a produs la o şedinţă comună a catedrelor de limbă şi literatură moldovenească, limbă şi literatură rusă, filosofie şi catedra de limbi străine în ziua de 3 mai 1956[29]. În prezenţa decanului Facultăţii de Istorie şi Filologie Avraam Penzul, şi-au expus opiniile vis-à-vis de conţinutul acestui articol majoritatea membrilor catedrei de limbă şi literatură moldovenească: Sofia Pereva, Grigore Grinco, Leonid Curuci, Rozalia Cornfeld, Boris Bâhov, Ludmila Radauţan, şi aspirantul Gheorghe Dodiţă. Merită să menţionăm faptul că la şedinţa comună a celor patru catedre nu a fost prezent I.D. Ceban, până nu demult „actorul" principal al lingvisticii moldoveneşti, deşi era deja şef al catedrei de limbă şi literatură moldovenească[30], fiind transferat în această funcţie din postul de director al Institutului Pedagogic[31] pentru proasta administrare a celei mai importante „fabrici" de cadre didactice din RSS Moldovenească.

Chiar dacă au fost prezente la şedinţă, două membre ale catedrei – Stefania Melniţcaia şi Anna Grancovscaia – nu şi-au exprimat opinia pe marginea subiectului discutat, acestea două rămânând în expectativă. Şi de această dată, la fel cum a făcut-o şi la sesiunea ştiinţifică pentru problemele lingvistice din anul 1951, Stefania Melniţcaia a preferat să rămână fără vreo poziţie, precum şi Ana Grancovscaia.

Aproape toţi membrii catedrei de limbă şi literatură moldovenească au destăinuit în diferite chipuri un sentiment de satisfacţie faţă de conţinutul articolului lui S. Bernştein şi R. Budagov. Conţinutul luărilor de cuvânt, deşi formulat destul de pueril şi modest, ne sugerează că autorii lor resimţeau o despovărare, odată cu formularea ideii unităţii de limbă româno-moldovenească de că-

[27] Ruben Alexandrovici Budagov (1910-2001), lingvist sovietic, specialist în domeniul lingvisticii generale şi romanice. Membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a URSS şi profesor al catedrei de filologie romanică la Universitatea din Moscova „M.V. Lomonisov".

[28] Articolul a fost publicat abia în anul 1988 în revista Nistru (Будагов, Бернштейн 1988, 132-136).

[29] Procesul-verbal al acestei şedinţe este datat greşit cu „23 mai 1956", cel mai probabil şedinţa în cauză desfăşurându-se pe data de 3 mai 1956. În susţinerea opiniei noastre sunt următoarele argumente: în primul rând, procesul-verbal pe care îl considerăm datat greşit are numărul 14, următorul proces-verbal, inclus în dosarul de arhivă consecutiv, are nr. 15, este datat cu ziua de 5 mai 1956, iar conţinutul lui reflectă continuarea discuţiilor din procesul-verbal nr. 14 (de ex., la şedinţa protocolată cu nr. 14 s-a decis crearea unei comisii de elaborare a proiectului de decizie a catedrei, iar în procesul-verbal nr. 15 – catedra discută proiectul (proiectele) de decizie etc.); în rândul al doilea, extrasul din procesul verbal al şedinţei care exprima opinia filologilor de la Institutului Pedagogic din Chişinău cu privire la problemele discutate, este datat cu 19 mai 1959 (deci anterior zilei de 25 mai 1956) şi face referinţă la şedinţa comună a celor patru catedre ale Institutului din ziua de 3 mai 1956.

[30] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 258, f. 6.

[31] I.D. Ceban a fost numit în funcţia de director al Institutului Pedagogic din Chişnău prin Ordinul Ministrului Învăţământului al RSS Moldoveneşti din 5 februarie 1952 (ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 177, f. 1).

tre doi savanţi ruşi recunoscuţi de către regimul sovietic. Exprimându-şi regretul faţă de apariţia prea tardivă pentru lingvistica moldovenească a articolului, Sofia Pereva susţinea că, „dacă articolul ar fi apărut prin anii 1940, ar fi adus mai mult folos”[32].

Toţi vorbitorii la această şedinţă şi-au exprimat acordul cu opiniile exprimate în manuscrisul discutat, susţinând fiecare pe rând că „eu mă unesc cu articolul tov. Bernştein şi t. Budagov” şi fiecare avea câte un argument – unele mai ştiinţifice, altele mai puţin, dar toate veneau să confirme opinia membrilor catedrei că nu există o limbă moldovenească. Sofia Pereva, care şi-a susţinut doctoratul în filologie la Moscova, susţine că, revenind la Institut, a preluat un curs de limbă moldovenească, care, de fapt, l-a pregătit din literatura română, astfel, conchide conferenţiarul Pereva, „socot că fiinţază o sângură limbă”[33]. Opinia Sofiei Pereva a fost preluată şi susţinută de Grigore Grinco, acesta rămânând fidel ideilor expuse la sesiunea lingviştilor sovietici din decembrie 1951. Lectorul Grinco apăra cu fervoare ideea „unirii”, afirmând că studenţii Institutului Pedagogic „nu se exprima frumos, limpede, pentru că se tem să nu vorbească româneşte”[34].

Tânărul Leonid Curuci, proaspăt absolvent al Institutului Pedagogic din Chişinău (1954), a invocat mai multe argumente de natură ştiinţifică: de la unitatea structurii gramaticale şi a fondului lexical comun şi până la „istoria noroadelor român şi moldovenesc”, susţinând că „nu au dreptate învăţaţii romanişti, care găsesc [...] că limba moldovenească a suferit mai mare înrâurire din partea limbilor slave de răsărit, pe când limba română – înrâurirea limbilor slave de m-zâ. Asta-i puţân”. „De aiasta părere îs şi eu”, concluziona lectorul Curuci, susţinând „că limbile moldovenească şi română nu se deosebesc, că de fapt îi una şi aceeaşi limbă”[35].

Şi lectorul Gheorghe Dodiţă susţinea „dreptatea” celor doi filologi ruşi-sovietici despre limba română pe care o vorbeau locuitorii RSS Moldoveneşti. Tânărul angajat la catedra de limbă şi literatură moldovenească îşi amintea că a cumpărat de curând romanul lui Mihai Sadoveanu „Venea o moară pe Siret” şi că alături pe raft stătea „romanul tradus din limba română” şi doar cineva „care nu cunoaşte aceste limbi, poate spune că sînt două limbi, deoarece îi traducere”, altfel, susţinea Gheorghe Dodiţă „fiinţază o sângură limbă”[36].

Deşi la sesiunea comună a Institutului de Lingvistică al Academiei de Ştiinţe a URSS şi a Institutului de Istorie, Limbă şi Literatură al Filialei moldoveneşti din decembrie 1951, Rozalia Cornfeld a exprimat opinii „neaoşiste” sau „autohtoniste”, fiind o susţinătoare şi o promotoare a „moldovenismului” pseudoştiinţific, alături de I.D. Ceban, la şedinţa catedrei din mai 1956, s-a manifestat oportunist, arătându-se nedumerită că „în ştiinţa sovietică moldovenească aşa probleme nu s-au spus până amu şi totdeauna se vorbea că sînt două limbi – limba moldovenească şi limba română. În cărţi se vorbea despre fiinţarea a 2 limbi”. Rozalia Cornfeld socotea că autorii articolului discutat nu au suficiente argumente, pentru a demonstra ideea principală, dar, prinsă în menghina situaţiei, susţine că „părerea mea îi că fiinţează o sângură limbă, pentru că structura gramaticală, fondul lexical de bază îi acelaşi în amândouă limbi”[37].

Şi ceilalţi filologi de la catedra de limbă şi literatură moldovenească – Avraam Penzul, Ludmila Radauţan – au susţinut că „fiinţază o sângură limbă”, cu aceştia solidarizând şi reprezentanţii celorlalte catedre prezenţi la şedinţă. Doctorul în filosofie, Vera Mihailovna Smelâh[38], care exprima opinia catedrei instituţionale de economie politică şi filosofie (trebuie să menţionăm aici că această catedră era una ideologică în învăţământul superior sovietic), deşi a menţionat că nu este specialist în domeniul care se discută, dar o uşoară şi elementară analiză, care să se bazeze pe „situaţia lăuntrică a acestor limbi”, demonstrează că „răspunsul poate fi unul – limba moldovenească şi limba română îi o sângură limbă”[39]. Opinia catedrei ideologice a fost susţinută şi de filologii specialişti în limbi străine, Ilya Davydo-

[32] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, ff. 21 verso-26.
[33] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, ff. 21 verso-22.
[34] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 22.
[35] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, ff. 22 verso-23.
[36] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, ff. 25 verso-26.
[37] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 23 verso.
[38] Vera Mihailovna Smelâh, doctor în ştiinţe filosofice, conferenţiar interimar la catedra de Economie politică şi filosofie, scrisă „moldoveancă”, născută în or. Chişinău în anul 1909, absolventă a Institutului Pedagogic din Tiraspol în anul 1931 şi angajată la Institutul Pedagogic din Chişinău în septembrie 1952. Vezi: ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 258, f. 1.
[39] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 24.

vich Dukhovny[40], şeful catedrei de limbi străine, şi colegul său, Natan Solomonovici Grinbaum[41]. Este de menţionat faptul că evreul polonez Natan Grinbaum, care nu cunoştea foarte bine limba română, este de părerea că „fiinţază o sângură limbă", opinia formându-şi-o din experienţa de evaluator pentru disciplina „Limbă străină" la examenele de „minimum de candidat" (examene de doctorat). Aşa cum era obişnuit în aspirantura din RSS Moldovenească, doctoranzii alegeau să susţină limba română în calitate de limbă străină. Una dintre probele examenului era traducerea din limba străină în limba maternă şi invers şi, declară profesorul Grinbaum, aceştia „n-au ce traduce", pentru „că fiinţază o sângură limbă"[42].

Nota discordantă a acestei comuniuni de opinie a făcut-o Boris Bâhov, lector superior la catedra de limbă şi literatură moldovenească, care, în alegaţiile lui, invocă învăţătura partidului că „fiecare norod trebuie să-şi dizvolte limba sa" şi opina că Eminescu sau Creangă „au fost şi rămân moldoveni"[43]. Prin expresia „întrebarea asta îi de un caracter conservativ", Boris Bâhov a atras o avalanşă de critici din partea celorlalţi colegi.

Pentru că redactorul procesului verbal nu a consemnat în document la rubrica „ordinea zâlei" decât problema „discutării" articolului, fără a indica care aspecte se solicitau „a fi discutate", participanţii la şedinţă şi-au exprimat opiniile şi asupra denumirii limbii pe care o vorbeau locuitorii RSS Moldoveneşti. Se impune subliniat faptul aici că toţi vorbitorii au utilizat sintagma „limba moldovenească", pentru a desemna limba locuitorilor Moldovei Sovietice, menţionând şi existenţa a două popoare care vorbesc aceeaşi limbă[44]. Totodată, participanţii la discuţie socot că „n-ar fi drept [...] s-o numim numai română, ori numai moldovenească" şi vin cu mai multe propuneri care li se par rezonabile: „română, moldovenească, ori moldo-română ori româno-moldovenească", deşi susţin ei „amu nu-i clar, dar cu vremea a deveni limpede, pentru că întrebarea asta îi legată cu istoria, cu viitorul"[45]. Prin indicarea asupra factorului istoric şi „de viitor" în denumirea limbii române, considerăm că filologii de la Institutul Pedagogic erau conştienţi că decizia va fi una politică şi soluţionarea acestui aspect al problemei lingvistice moldoveneşti nu le aparţine.

Şedinţa comună din 3 mai 1956 a celor patru catedre nu a adoptat vreo rezoluţie sau concluzie asupra celor discutate. Adunarea a decis înfiinţarea unei comisii cu misiunea de a redacta un răspuns „în scris la articol", alcătuită din şase filologi de la Institut: Avraam Penzul, Sofia Pereva, Rozalia Cornfield, Natan Grinbaum, Vera Smelâh şi Ludmila Radauţan[46].

Prima şedinţă la care s-a discutat problema „unităţii lingvistice moldo-române" a fost dominată de filologii „românofili, uşor camuflaţi" (prin acceptarea sintagmei „limba moldovenească" pentru limba română), reprezentată de Grigore Grinco, Avraam Penzul, Sofia Pereva, Ludmila Radauţan, Gheorghe Dodiţă şi Leonid Curuci, iar ceilalţi – „neaoşiştii" sau „autohtoniştii", promotori ai moldovenismului pseudoştiinţific, în lipsa fizică a „guru"-lui – I.D. Ceban – , s-au retras în expectativă, dar nu au părăsit „câmpul de bătaie".

Peste două zile, la 5 mai 1956, s-a ţinut o altă şedinţă, dar de această dată doar pentru membrii catedrei de limbă şi literatură „moldovenească", la care filologii colectivului urmau să se expună asupra „proiectului privitor la articolul tov. Budagov R.A. şi Bernştein S.B."[47] Aşa cum reiese din conţinutul textului, cei şase membri ai comisiei, aleşi la şedinţa anterioară, pentru a elabora un proiect al deciziei catedrei pe marginea articolului filologilor ruşi, s-au împărţit în două grupări, fiecare dintre acestea elaborând propriul proiect: unul dintre proiecte a fost elaborat de decanul Aavraam Penzul şi, reieşind din caracterul şi tonalitatea discuţiilor, reprezenta opinia „românofililor, uşor camuflaţi", iar celălalt o avea în calitate de autor oficial pe Rozalia Cornfeld, dar, în baza analizei discursului lui I.D. Ceban la această şedinţă, proiectul era elaborat cu contribuţia celui din urmă şi reflecta opinia şi poziţia şefului de catedră.

[40] Ilia Davidovich Duhovnâi, lector superior la Catedra de limbi străine, evreu basarabean, născut în anul 1906 în Orhei şi absolvent al Universităţii din Viena în 1929, angajat la Institutul Pedagogic din Chişinău din septembrie Vezi: ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 258, f. 9.

[41] Natan Solomonovici Grinbaum, doctor în ştiinţe filologice, conferenţiar şi şeful catedrei de limbi străine, evreu polonez, născut în Polonia în anul 1916, absolvent al Universităţii din Varşovia în anul 1938, a fost angajat la Institutul Pedagogic din Chişinău în septembrie 1948. Vezi: ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 258, f. 9.

[42] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, ff. 24 verso-25.

[43] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, ff. 23 verso-24.

[44] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 23.

[45] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 25.

[46] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 26.

[47] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 27 verso.

Considerăm necesar să menţionăm că la această din urmă şedinţă, tabăra „autohtoniştilor" s-a prezentat în componenţă deplină, asigurând şi prezenta „vârfului de lance" al grupării – moldovenistul I.D. Ceban, care a determinat atât tonalitatea discuţiei, cât şi, mai ales, direcţia ei şi hotărârile membrilor catedrei.

În dosarul catedrei din Arhiva Naţională a Republicii Moldova nu s-au păstrat cele două proiecte cu privire la articolul menţionat, însă conţinutul lor probabil poate fi dedus din textul înregistrat al procesului-verbal al şedinţei catedrei care le-a discutat şi din textul discursului ţinut de I.D. Ceban la această adunare. Trebuie subliniat faptul că cele două procese-verbale, despre care s-a vorbit aici, sunt înregistrate în limba română, fiind scrise de mână, cel mai probabil, chiar în timpul şedinţelor de către un secretar al adunării, în timp ce discursul lui I.D. Ceban este tipărit la maşina de scris şi este redactat în limba rusă.

Primul proiect şi, de fapt, unicul discutat la această din urmă şedinţă de catedră, aşa cum ne demonstrează documentul de arhivă, a fost cel elaborat de conferenţiarul Cornfeld, „neaoşista", care „nu întotdeauna înţăleg [-ea – *n.n.*] limba din cărţi, cutoatecă îi scris româneşte"[48]. Presupunem, reieşind din cuvântarea lui Gheorghe Dodiţă, că proiectul Rozaliei Cornfeld nu prea ţinea cont de discuţiile şi opiniile exprimate de majoritatea absolută a participanţilor la discuţia din 3 mai 1956, că autoarea, care declarase la şedinţa anterioară „părearea mea îi că fiinţează o sângură limbă"[49], se erija în apărătoarea specificului limbii „moldoveneşti", insistând pe ideea „autohtonistă" şi lipsa unităţii de limbă[50]. Înscrierile în procesul-verbal al şedinţei din 5 mai 1956 debutează cu o intervenţie foarte supărată a lectorului Grigore Grinco, care manifestă dezacord categoric cu „multe păreri din proiect" şi declară că se retrage din discuţii şi că va redacta o opinie separată[51]. Celălalt tânăr filolog de la catedră, lectorul Gheorghe Dodiţă, se lansează şi el, dar mai moderat, în discuţii asupra proiectului prezentat de Rozalia Cornfeld, indicând asupra contradicţiilor dintre cele două părţi ale proiectului prezentat de cea din urmă şi asupra faptului că „încheierea făcută corespunde întrucâtva (*sublinierea noastră*) cu părerile noastre spuse la şedinţa trecută"[52]. Prima parte, susţine Gheorghe Dodiţă, este „făcută bine", iar cea de-a doua este „slabă şi se contrazice", deşi secretarul şedinţei nu a înregistrat în procesul-verbal „contradicţia" semnalată de lectorul Dodiţă. Totuşi, fraza cu care îşi încheie acesta alocuţiunea: „Mie îmi pare, că dacă am vorbi de specificul limbii moldoveneşti, ar fi trebuit şi de argumentat" ne obligă să concluzionăm că partea a doua a proiectului Rozaliei Cornfeld era, într-o oarecare măsură, în contradicţie cu opiniile exprimate de filologii Institutului Pedagogic la şedinţa comună.

Decanul Facultăţii de Istorie şi Filologie, Avraam Penzul îi susţine pe cei doi tineri şi, rămânând pe poziţiile expuse anterior, semnalează şi cere să fie înlăturate ideile contradictorii din textul proiectului Rozaliei Cornfeld.

De partea cealaltă a baricadei, Stefania Melniţcaia se indignează că nu înţelege „cum ar fi în moldoveneşte propoziţia „о румынско-молдавском языковом единстве", dar declară, fără să argumenteze, că „se uneşte cu proiectul lui Cornfeld R.E."[53]. Iar Rozalia Cornfeld, încercând să se apere împotriva acuzaţiilor lui Gheorghe Dodiţă şi a celorlalţi colegi „românofili, uşor camuflaţi", susţine că nu găseşte nicio contradicţie între cele două părţi ale proiectului şi că în textul expus „nu hotărăsc că sînt două limbi, dar una", iar în privinţa denumirii limbii „vor fi discuţii, şi s-a hotărî"[54]. Rozalia Cornfeld susţine că nu are nimic împotrivă să se aprobe „proiectul lui Penzul A.P." (care nu cunoaştem ce idei şi soluţii conţinea), dar, menţionează doamna, „la noi" fiecare are părerea lui despre gramatica şi ortografia limbii, sugerând că ar fi bine ca elaborările ştiinţifice ale lingviştilor să fie aprobate de politic, aşa cum s-a întâmplat în cazul limbii ruse. Regulile ortografice ale limbii ruse au fost alcătuite de Şahmatov[55], dar iscălite de V.I. Lenin"[56].

În apărarea acoliţilor săi s-a pronunţat I.D. Ceban, care, în lungul său discurs în limba rusă, rezuma că, „deşi normele literare moldoveneşti şi româneşti sunt unice, cu toate acestea, limbile populare – moldovenească pe de o parte şi româno-valahă – pe de altă parte, diferă în multe

[48] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 26.
[49] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 28 verso.
[50] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 28.
[51] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 27 verso-28.
[52] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 23 verso.
[53] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 23 verso.
[54] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 29.
[55] Alexei Alexandrovich Şahmatov (1864-1920), filolog, lingvist şi istoric rus, fondator al studiului istoric al limbii ruse, al cronicilor şi literaturii ruse vechi.
[56] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 29 verso.

privinţe una de cealaltă"[57]. Şi înţelegând că argumentele lingvistice pe care le-a invocat în susţinerea opiniei sale „moldoveniste" nu vor convinge pe ceilalţi filologi, şeful de catedră a îmbogăţit arsenalul argumentelor „ştiinţifice" cu argumentul politic şi altul psihologico-sentimental. După I.D. Ceban, acceptarea unităţii lingvistice moldoromâne ar putea dezavantaja total din punct de vedere politic republica moldovenească, dar şi mai dezavantajoasă ar fi „această tendinţă" pentru Uniunea Sovietică pe arena internaţională. Este clară aluzia că problema lingvistică nu este una ştiinţifică, ci, mai degrabă, una politico-ideologică, vorbitorul întrebându-i cu suspiciune şi conjurat pe colegii de la catedră, pe care îi considera că „toarnă apă la moara duşmanilor noştri": „Poate şi republica să o numim altfel decât „moldovenească"? De asemenea, în alegaţiile sale, I.D. Ceban deplânge lipsa sentimentului „de mândrie naţională" a celor „care nu recunosc trăsăturile specifice ale limbii moldoveneşti"[58], exploatând, în acest fel, şi instrumente de influenţă de natură psihologică şi emotivă. În concluzie, I.D. Ceban susţine că „nu este justificată nici din punct de vedere ştiinţific şi nici politic publicarea unui astfel de articol, care va provoca discuţii cu privire la problemele naţionale ale Uniunii Sovietice"[59]. Poziţia şefului de catedră, susţinută de alţi trei membri: Boris Bâhov, Rozalia Cornfeld şi Ciobotarenco [prenumele nu este indicat], nu a acumulat suficente voturi şi catedra a decis (conform procesului-verbal) să expedieze autorităţilor cel de-al doilea proiect, elaborat de Avraam Penzul.

Decizia catedrei de limba şi literatura moldovenească a Institutului Pedagogic din Chişinău însă este formulată ambiguu şi nu denotă o opinie clară nici în ceea ce priveşte unitatea lingvistică moldo-română, nici în ce priveşte denumirea limbii pe care o vorbesc locuitorii RSS Moldoveneşti. Cât despre articolul profesorilor Budagov şi Bernştein, catedra, prin semnătura lui I.D. Ceban, consideră că „nu dă un răspuns nici la una dintre aceste întrebări, dar nici nu ne poate oferi, întrucât este insuficient de fundamentată din punct de vedere teoretic"[60].

Manuscrisul celor doi filologi ruşi, R. Budagov şi S. Bernştein, cu un titlu care inspira şi dădea nădejde unei părţi a intelectualilor din RSS Moldovenească şi, totodată, era atât de scandalos şi periclitant pentru cealaltă parte, aşa şi nu a fost publicat nici în revista la care a fost depus şi nici în altă revistă ştiinţifică a vremii. Pericolele imaginate, care le-ar fi ascuns ideile expuse în acest articol şi care au fost invocate de I.D. Ceban şi acoliţii săi în poziţia oficială a catedrei de limbă şi literatură „moldovenească", şi-au făcut efectul, autorităţile considerând inoportună publicarea manuscrisului respectiv. Articolul va fi publicat în revista *Nistru* abia în anul 1988.

Având la bază câteva argumente, considerăm că temerile „moldoveniştilor" nu erau deloc fondate şi publicarea articolului nu ar fi produs vreo „tulburare" în societatea sovietică moldovenească. În primul rând, pentru că ideile şi concluziile lui R. Budagov şi S. Bernştein nu erau de noutate nici pentru mediul academic şi didactic, dar nici pentru întreaga intelectualitate din RSS Moldovenească (mai mult decât atât, pentru purtătorii acestei limbi din afara mediilor academice). Sesiunile ştiinţifice anterioare ale lingviştilor sovietici, organizate la Chişinău în 1951 şi 1955, au admis şi recunoscut latinitatea şi „unitatea lingvistică româno-moldovenească", iar declaraţia romanistului italian Carlo Tagliavini de la tribuna Congresului al VIII-lea de Studii Romanice din Florenţa că pretinsa „limbă moldovenească" nu ar fi decât o română literară scrisă cu un alfabet rusesc era cunoscută în Uniunea Sovietică. Şi mai mult decât atât, nu a fost negată sau infirmată de filologii de la Moscova sau Leningrad. Iar faptul că majoritatea filologilor de la Institutul Pedagogic din Chişinău (prin extindere, şi elita intelectuală din RSS Moldovenească) au opinat „că fiinţază o sângură limbă!" era o dovada în plus a reafirmării unui adevăr, care a fost reprobat timp îndelungat (cât să facă unele procese ireversibile) de moldoveniştii „neaoşişti, autohtoniști".

În rândul al doilea, este puţin probabil ca publicarea articolului lui R. Budagov şi S. Bernştein să fi provocat „discuţii cu privire la problemele naţionale ale Uniunii Sovietice", aşa cum susţinea I.D. Ceban, având în vedere, mai întâi de toate, RSS Moldovenească. Este puţin probabil ca acea parte a intelectualităţii moldoveneşti – „românofilii, uşor camuflaţi" (nume argumentat de către aceştia prin acceptarea sintagmei „limba moldovenească" pentru limba română, dar şi pentru alte concesii făcute „moldovenismului") – să fi avut curajul să invoce probleme şi revendicări mai multe decât

[57] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 65.
[58] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 66.
[59] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 68.
[60] ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 271, f. 69-71.

le permitea puterea. Este binecunoscut faptul că regimul sovietic avea suficiente mecanisme şi instrumente de control şi de „convingere" a celor care depăşeau limita admisă. Autorităţile comuniste admiteau şi chiar stimulau anumite revendicări sau expresii ale naţionalismelor locale, însă toate „manifestările naţionale" se aflau sub controlul vigilent al maşinăriei politice sovietice. Ba chiar în anumite zone etnice ale Uniunii Sovietice stările de conflict de sorginte naţională erau îngrădite şi tolerate, atâta timp cât acestea din urmă distrăgeau atenţia de la alte probleme iminente proceselor de sovietizare şi rusificare.

Cu toate acestea, opinia majorităţii filologilor Institutului Pedagogic din Chişinău nu a contat în formularea deciziei catedrei de limbă şi literatură „moldovenească" privind oportunitatea publicării articolului lui R. Bidagov şi S. Bernştein, decizie expediată autorităţilor de stat şi de partid care au luat hotărârea finală. Este pentru că documentul final al *Extrasului din protocolul catedrei de limbă şi literatură moldovenească a Institutului Pedagogic din Chişinău în numele lui Ion Creangă* , datat cu ziua de 19 mai 1956, a fost redactat şi semnat de I.D. Ceban în calitatea lui de şef de catedră, în primul rând. Iar birocraţia sovietică nu ţinea cont neapărat de opinia exprimată a majorităţii, rolul „şefilor" în orice ierarhie era unul determinant.

Ne este clară şi explicabilă persistenţa străduitoare a indivizilor din grupul „neaoşist, autohtonist", care, pe de o parte, fiind produsele educaţiei sovietice, moldoveniste şi antiromâniste din autonomia moldovenească interbelică, şi-au continuat activitatea la Chişinău în baza capitalului politic şi cultural acumulat anterior. Acceptarea ideilor unităţii lingvistice le-ar fi zdruncinat sau chiar ruinat structura identitară, care le-a fost modelată prin educaţia sovietică de sorginte rusească. Pe de altă parte, plusul de legitimitate politică cu care au fost investiţi transnistrienii faţă de basarabeni şi alianţele cu diferiţi agenţi ai puterii presupuneau şi determinau angajabilitate şi responsabilitate faţă de misiunile care li s-au încredinţat de către sistemul care i-a propulsat. Mai ales că aceste „misiuni" şi apropierea de putere le asigura funcţii şi posturi decizionale şi accesul la valori materiale şi altele, atât de deficitare în epoca comunistă, pe care o abordăm aici. Frica pierderii poziţiilor pe care le deţineau îi determinau pe aceşti indivizi să păstreze şi să urmeze o anumită consecvenţă „moldovenistă".

Mai mult decât atât, ironiile şi persiflările din partea basarabenilor educaţi româneşte, bancurile despre „performanţele lingvistice", nivelul de cultură şi profesionalismul unor originari din stânga Nistrului, situaţiile anecdotice în care se pomeneau angajaţi singuri transnistrienii prin puţina cunoaştere şi educaţie le creau celor din urmă complexe de inferioritate şi le iritau amorul propriu. Conştientizând că le lipsesc abilităţile lingvistice ale basarabenilor (care vorbeau o limbă „burgheză"), educaţia de tip occidental-universal al celor din urmă, precum şi competenţele profesionale, pentru a executa sarcinile funcţiilor şi posturilor în care au fost propulsaţi doar pentru originea transnistriană, grupul „neaoşist, autohtonist" a promovat moldovenismul în calitate de comportament compensator. Considerăm că ecuaţia convingerilor moldoveniste trebuie să ţină cont şi de acest mecanism de apărare al celor din grupul autohtonist, majoritatea dintre care erau originari din stânga Nistrului.

Dar ofensiva moldovenistă, reluată după războiul sovieto-german cu o forţă mult mai mare decât înainte de 1941 şi care impunea cadrelor ştiinţifico-didactice din învăţământul superior din RSS Moldovenească să accepte, să disemineze şi să propage în mediul academic şi studenţesc falsul ştiinţific al existenţei unei noi limbi – „limba moldovenească" – diferită de limba română, a întâmpinat rezistenţa „românofililor", care au izbutit să-şi păstreze convingerile lingvistice, nu s-au conformat acţiunilor pseudoştiinţifice concertate şi susţinute ale promotorilor ideologiei bolşevice şi nu şi-au schimbat atitudinea faţă de limba română.

Este incontestabil faptul că efortul bolşevic postbelic de a şterge conştiinţa românească, de a inventa o nouă limbă şi un nou popor, diferit de românii de peste Prut, a reuşit să fisureze grav mediul academic din RSS Moldovenească. Chiar dacă regimul comunist a izbutit să creeze (deşi majoritatea cazurilor sunt de import de peste Nistru) o cohortă înverşunată de susţinători şi promotori ai moldovenismului, procesul început în 1951 la sesiunea ştiinţifică comună a Institutului de Lingvistică al Academiei de Ştiinţe a Uniunii Sovietice şi a Institutului de Istorie, Limbă şi Literatură al Bazei Moldoveneşti de Cercetări Ştiinţifice a Academiei de Ştiinţe a URSS, apoi destalinizarea şi dezgheţul lui Hruşciov au creat condiţii pentru revenirea publică a filologilor/

intelectualilor românofili, care au ripostat moldoveniştilor cu argumente ştiinţifice, fără să ţină cont de cele politice şi ideologice, aşa cum a fost şi cazul filologilor de la Institutul Pedagogic din Chişinău în anul 1956.

În vacarmul moldovenist de sorginte politică şi ideologică al lui I.D. Ceban şi al acoliţilor lui, tinerii filologi de la catedra de limbă şi literatură „moldovenească" (majoritatea lor erau proaspeţi absolvenţi ai unor şcoli superioare moldoveneşti) au expus opinii curajoase şi au manifestat atitudini şi reacţii critice şi contestatare la adresa opiniilor moldoveniste ale şefului lor de catedră. Români, evrei, ruşi, ucraineni, „moldoveni" (sub acest nume erau înscrişi în statele de funcţie etnicii români din RSS Moldovenaescă), filologii de la Institutul Pedagogic din Chişinău – Grigore Grinco, Gheorghe Dodiţă, Sofia Pereva, Leonid Curuci, Vera Smelâh, Natan Grinbaum, Ludmila Rădăuţan, Avraam Penzul, Ilia Duhovnâi şi Ana Grancovscaia – au ţinut piept falsurilor ştiinţifice ale moldoveniştilor şi au afirmat unitatea lingvistică a poporului care locuieşte pe ambele maluri ale Prutului. Faţă în faţă cu moldoveniştii de la catedra de limbă şi literatură „moldovenească", profesorii angajaţi în activitatea de formare a cadrelor didactice pentru învăţământul general din RSS Moldovenească au afirmat prompt şi energic că „limba moldovenească şi limba română îi o sângură limbă".

Configuraţia, specifică catedrei de limbă şi literatură moldovenească a Institutului Pedagogic din Chişinău la 1956 se va reflecta în viitorul câtorva generaţii de elevi, educaţi de foştii studenţi ai acestor profesori. Aceasta explică perpetuarea românismului în RSS Moldovenească şi geneza mişcării naţionale în anii '80, dar şi dedublarea identitară a intelectualităţii moldoveneşti, care a lăsat urme adânci în limbajul şi conştiinţa publică, vizibile până în ziua de azi.

Bibliografie

Bahnaru 2015: V. Bahnaru, Calvarul limbii române în timpul dominaţiei sovietice (studiu şi documente de arhivă) (Chişinău 2015).

Beşleaga 1994: Vl. Beşleaga, Conştiinţa naţională sub regimul comunist totalitar. Destin românesc. Revistă de cultură și istorie 4, 1994, 89-102.

Bojoga 2008: Eu. Bojoga, Limba „moldovenească" şi dicţionarul lui V. Stati. Contrafort. Revistă de literatură şi dialog intelectual 7-8, 2008, 165-166.

Bruhis 1982: M. Bruhis, One step back, two steps forward : on the language policy of the Communist Party of the Soviet Union in the national republics: Moldavian, a look back, a survey, and perspectives, 1924-1980 (New-York 1982).

Caşu 2014: Ig. Caşu, Duşmanul de clasă. Represiuni politice, violenţă şi rezistenţă în R(A)SSMoldovenească, 1924-1956 (Chişinău 2014).

Cimpoi 2010: (coord. Mihai Cimpoi) Vasile Coroban: un arbitru într-o lume a arbitrariului (Chişinău 2010).

Codreanca 2016: L. Codreanca, Un studiu analitic despre avatarurile limbii române în perioada sovietică. Akademos. Revistă de ştiinţă, inovare, cultură şi artă 1, 2016, 163-164.

Cojocaru 2014: Gh. Cojocaru, „Dezgheţul" lui N. Hruşciov şi problema Basarabiei (Târgovişte 2014).

Negru 2000: Gh. Negru, Politica etnolingvistică în RSS Moldovenească (Chişinău: Prut Internaţional 2000)

Negură 2014: P. Negură, Nici eroi, nici trădători. Scriitorii moldoveni şi puterea sovietică în epoca stalinistă (Chişinău 2014).

Rotaru 2018: L. Rotaru, Între intransigenţa ideologiei şi pragmatismul ideologic: angajarea absolvenţilor universităţilor europene în şcoala superioară din RSS Moldovenească. 1944-1950. In: In memoriam Gheorghe Palade (1950-2016) (Chişinău 2018), 452-467.

Sarcinile 1951: Sarcinile de samă ale lingviştilor Moldovei. In: Moldova Socialistă, 1951, 2 decembrie.

Ţîcu 2018: O. Ţîcu, Homo Moldovanus Sovietic. Teorii şi practici de construcţie identitară în R(A)SSM (1924-1989) (Chişinău 2018).

Theodorescu 2003: C.C. Theodorescu, Un stat, o istorie şi o limbă „moldovenească" în Basarabia? Punctul de vedere lingvistic. Limba română. Revistă de ştiinţă şi cultură XIII/6-10, 2003, 136-137.

Ursu 2012: V. Ursu (coord.), Cultura Moldovei Sovietice în documente şi materiale, 1944-1991 (Chişinău 2012).

Будагов, Бернштейн 1988: Р.А. Будагов, С.Б. Бернштейн, Ку привире ла унитатя де лимбэ ромыно-молдовеняскэ. Нистру 11, 1988, 132-136.

Подъячих 1961: П.Г. Подъячих, Население СССР (Москва 1961). Disponibil: http://istmat.info/files/uploads/17655/naselenie_sssr_1961.pdf. (accesat la 14.04.2020).

"I think there is only one language!" Linguistic contradictions in the Chişinău Pedagogical Institute

Keywords: Moldavian SSR, higher education, Chişinău Pedagogical Institute, department of the "Moldavian" language and literature, linguistic identity, language contradictions.

Abstract: In this study, based on unpublished sources found in the National Archives of the Republic of Moldova, the author analyzes the linguistic dispute that erupted in the department of "Moldavian" language and literature of the Chişinău Pedagogical Institute in 1956. After a long period of real "linguicide" carried out by I.D. Ceban, director of the Institute of History, Language and Literature of the Moldavian Research Base of the USSR Academy of Sciences and his henchmen, the de-Stalinization and the Khrushchev Thaw allowed philologists, "slightly disguised Romaniaphiles", to reject the theses about the "specificity of the Moldavian language" and affirm the linguistic unity of the people living on both banks of the Prut, although the river remained a political border. The considered linguistic contradictions between the two opposite camps of philologists from the department of "Moldavian" language and literature, as well as their consequences, are of great importance for explaining the phenomenon of preservation of national Romanian identity in the Moldavian SSR and the emergence of a national movement in the 1980s.

«Я думаю, что существует только один язык!»: Лингвистические разногласия в Кишиневском педагогическом институте

Ключевые слова: Молдавская ССР, высшее образование, Кишиневский педагогический институт, кафедра «молдавского» языка и литературы, языковая идентичность, языковые противоречия.

Резюме: В данном исследовании на основе неопубликованных источников, обнаруженных в Национальном архиве Республики Молдова, автор анализирует лингвистический спор, который разгорелся на кафедре «молдавского» языка и литературы Кишиневского педагогического института в 1956 году. После долгого периода настоящего «лингвицида», проводимого И.Д. Чебаном, директором Института истории, языка и литературы Молдавской научно-исследовательской базы Академии наук СССР, и его приспешниками, десталинизация и хрущевская «оттепель» позволили филологам – «румынофилам, слегка замаскированным» – отвергнуть тезисы о «специфике молдавского языка» и подтвердить языковое единство народа, живущего на обоих берегах Прута, хотя река и оставалась политической границей. Рассматриваемые языковые противоречия между двумя группами филологов-преподавателей кафедры «молдавского» языка и литературы, а также их последствия имеют большое значение для объяснения феномена сохранения национального румынского самосознания в Молдавской ССР и возникновения национального движения в 80-х годах XX века.

27.04.2020

Dr. Liliana Rotaru, Universitatea de Stat din Moldova, str. Mateevici, 60, MD-2009, Chişinău, Republica Moldova, https://orcid.org/0000-0002-3051-5721, e-mail: lilianaefrim@gmail.com